

Матохнюк Дмитро Борисович –
здобувач кафедри адміністративної
діяльності Національної академії
внутрішніх справ

ПОНЯТТЯ ТА ВИЗНАЧЕННЯ ВНУТРІШНЬОЇ БЕЗПЕКИ ПРАВООХОРОННОГО ОРГАНУ

Розглянуто сутність забезпечення внутрішньої безпеки правоохоронних органів, що здійснюють боротьбу з організованою злочинністю, а також проаналізовано елементи системи, що забезпечують безпеку правоохоронних органів.

Ключові слова: внутрішня безпека; правоохоронні органи; організована злочинність.

Рассмотрена сущность обеспечения внутренней безопасности правоохранительных органов, ведущих борьбу с организованной преступностью, а также проанализированы элементы системы, обеспечивающие безопасность правоохранительных органов.

Ключевые слова: внутренняя безопасность; правоохранительные органы; организованная преступность.

The essence of Homeland Security law enforcement agencies engaged in the fight against organized crime, and analyzed the elements of the system to ensure the safety of law enforcement.

Keywords: homeland security; law enforcement; organized crime.

Існуючий державний механізм забезпечення внутрішньої безпеки правоохоронних органів не повною мірою відповідає сучасним умовам існування української нації як у внутрішній, так і зовнішній сферах її життя.

Пріоритет оперативного управління підсистемами, задіяними в боротьбі зі злочинністю, підтверджується світовим досвідом, теорією та практикою боротьби зі злочинністю, насамперед, з її організованими формами. Невідкладність відповідних питань засвідчують не тільки статистичні дані щодо ускладнення оперативної обстановки в окремих регіонах, а й загальна соціально-політична обстановка, загрозливі тенденції криміналізації суспільства. Стан стагнації перешкоджає максимально безпечному курсу розвитку суспільства, тому активний захист громадянина від небезпечних антисоціальних, злочинних, насильницьких виявів є головним завданням держави, насамперед, її силових відомств. Небезпека, яку становлять для суспільства системи державного управління, вияви організованої злочинності, характер і масштаби, яких вони набули, дають підстави визнати наявність реальної внутрішньої загрози національній безпеці України.

Дослідження вчених були спрямовані здебільшого на вдосконалення діяльності служби міліції. Водночас комплексного аналізу загальної теорії управління органів внутрішніх справ або окремих служб та об'єктивного оцінювання ефективності управління підрозділів, що забезпечують внутрішню безпеку, не було здійснено.

Проблему управління в органах внутрішніх справ досліджували такі вчені: В. Б. Авер'янов, М. І. Ануфрієв, О. М. Бандурка, О. К. Безсмертний, Ю. П. Битяк, А. С. Васильєв, В. С. Венедиктова, І. П. Голосніченко, В. Я. Гоц, В. А. Гуменюк, Є. В. Додін, М. М. Дорогих, М. І. Єропкін, М. І. Іншин, Р. А. Калужний, С. В. Ківалов, А. П. Ключніченко, Л. В. Коваль, В. К. Колпаков, А. Т. Комзюк, Я. Ю. Кондратьєв, О. В. Копан, О. П. Коренєв, І. Г. Кириченко, Б. М. Лазарєв, В. В. Лисенко, О. Є. Лунков, О. А. Лупало, В. І. Олефір, О. І. Остапенко, Ю. Ю. Орлов, Р. С. Павловський, В. Н. Паращук, І. П. Пахомов, В. П. Петков, Л. Л. Попов, Ю. І. Римаренко, О. П. Рябченко, В. М. Самсонов, В. Д. Сущенко, М. М. Тищенко, В. І. Шакур, Ю. С. Шемшученко, В. К. Шкарупа, О. Ф. Штанько та ін.

Організована злочинність являє собою сукупність злочинів, що вчиняються у зв'язку зі створенням та діяльністю організованих злочинних угруповань. Організація відбувається на економічній основі, передбачає конспіративну злочинну діяльність, під час якої за допомогою ієрархічності злочинної структури вона планується та координується. Для відповідного виду злочинності характерним є зосередження на торгівлі людьми, наркотиками, зброєю, нелегальна міграція, вчинення економічних афер, контроль нелегального ринку послуг.

Існуючий ступінь розвитку організованої злочинності в нашій державі характеризується як середня форма організованості. Тобто еволюція наших організованих злочинних угруповань пройшла шлях від маленьких примітивних груп, що вчинювали прості несистемні злочини (розбій, грабеджі), до розвинутих угруповань зі своєю системою безпеки, службою спостереження, корумпованими зв'язками в усіх гілках влади. Лідери таких угруповань останнім часом намагалися вийти з тіні, легалізувати свій бізнес, привнести до нього свої кримінальні закони або посісти певне місце на політичному поприщі. Боротьба з організованою злочинністю передбачає досягнення певної мети – встановлення контролю за організованою злочинністю, її локалізацію, нейтралізацію та ліквідацію, усунення причин її існування.

Ця мета може бути досягнута завдяки впровадженню системи заходів щодо виявлення, запобігання, нейтралізації, припинення, протидії, усунення, розслідування причин, умов і наслідків, що супроводжують процес виникнення, розвитку та поширення організованої злочинності [1].

Захист учасників кримінального процесу від тиску та посягань організованих злочинних угруповань є складовою частиною відповідної системи, її формою і змістом, напрямом підвищення ефективності підтримання правопорядку в державі, покращення міжнародного

співробітництва в боротьбі з транснаціональною злочинністю. Усе частіше трапляються випадки, коли не лише свідки, а й потерпілі через боягузтво не бажають інформувати про відомі їм дані щодо злочинів та взаємодіяти з правоохоронними органами з особистою зацікавленістю.

Найвні факти, коли виникають труднощі при призначенні складу суду для розгляду кримінальних справ про особливо тяжкі злочини. Існує проблема анонімного провадження експертиз у зв'язку з необхідністю уникнення погроз та шантажу щодо експертів.

Таким чином, сьогодні особливого значення набувають питання забезпечення недоторканності осіб, які можуть надати допомогу слідству у виявленні злочинів, тобто їх захисту від погроз та посягань, забезпечення права на захист, безпеку.

Право на захист – це гарантія захисту особистості від байдужості органів влади при явній загрозі її правам.

Держава гарантує непорушність правових норм у сфері відносин приватних осіб, у тому числі безпеку в стосунках між особами, тобто основне право на безпеку.

Функція захисту, яку здійснює держава, передбачає зусилля держави проти посягання з боку приватних осіб на життя і здоров'я, проти активного насильства, що завдає смерть і тілесні ушкодження, а також усунення з правового життя непрямої шкоди як наслідків збитків, завданих навколишньому середовищу.

Захищеність особи від протиправних посягань прямо залежить від урахування специфіки ситуацій та вибору заходів, які відповідають вимогам забезпечення безпеки конкретних осіб. Ефективність відповідної системи прямо залежить від регламентації як правового становища зазначених суб'єктів при здійсненні покладених на них функцій, так і всіх аспектів діяльності компетентних органів [2].

Системи, що забезпечують безпеку, за функціональною ознакою можна поділити на такі, що:

- забезпечують захист від загроз, що безпосередньо несуть небезпеку суспільству в цілому;

- забезпечують захист від небезпеки, що має локальний характер, хоча її соціальна загроза велика;

- забезпечують захист від небезпеки, що має поширений характер за територіальною і демографічною ознаками, хоча соціальна загроза не настільки велика;

- покликані протидіяти вчиненню насильству, рівень і характер якого спроможні впливати на всіх членів суспільства водночас;

- протидіють масовому виявленню насильства, джерело якого перебуває всередині нації, а характер його загрожує існуванню держави як цілісної системи;

- протидіють виявленню насильства, джерело якого перебуває ззовні нації; системи безпеки, які забезпечують захист від учинення насильства, яке має рецидивний характер. Розмір і обсяг використання сили в

діяльності системи не можуть бути пропорційні її розміру – вони визначаються її функціями.

Найчастіше протидія правоохоронним органам у боротьбі зі злочинами, учиненими у складі організованих злочинних груп, а також тими, що вчинені окремими членами організованої злочинної групи, виявляється в таких напрямках:

витік інформації про провадження і результати слідства з подальшим використанням цієї інформації лідерами організованих злочинних груп та їх кримінальним оточенням для знищення доказів, у тому числі залякування, підкуп (в окремих випадках фізична ліквідація) потерпілих та свідків;

навмисне затягування виконання окремих слідчих дій з метою звільнення лідерів та членів організованої злочинної групи з-під варті на етапі досудового слідства [3].

Протиправний вплив на свідків й інших учасників процесу обвинувачені та інші зацікавлені особи справляють для того, щоб забезпечити звільнення затриманого або заарештованого з-під варті; знищення, зміну, переховування предметів та документів, що могли б бути засобами для виявлення злочину, встановлення фактичних обставин справи, викриття винних; унесення до офіційних документів кримінального судочинства неправдивих відомостей та висновків; закриття кримінального провадження, виправдання винних або пом'якшення їх покарання тощо [4].

Існує певна сукупність етичних виправдань для кожної із систем безпеки, яка в певний період найкраще пристосована до боротьби з виявами насильства. Примиритися з учиненням насильства, не чинити йому опір означає для системи безпеки припинення існування як державного органу управління. За наявності такої кількості видів систем безпеки форми управління ними неоднакові, але фактором, що їх об'єднує, є безпека.

Визнання справедливим використання державою сили має певні підстави. Однією з них є можливість втрати життя, свободи об'єктом і суб'єктом процесу безпеки. Тому кожна людина підтримує вимоги примусу, які встановлює держава, хоча інколи це потребує фінансових, моральних і навіть фізичних жертв. Утримувати системи безпеки громадянами визнається доцільнішим, ніж відчувати можливі наслідки від учинення насильства при відсутності цих систем у державі.

Наявність фактора самозбереження в соціальних процесах, здорового егоїзму в людини вимагає від державних систем підтримувати такі умови, за яких зусилля кожної людини винагороджуються, хоча б у вигляді виправдання сподівань на ефективність дій державної влади щодо забезпечення її безпеки. Для добробуту суспільства ці умови мають бути підтримані належним використанням сили.

Зацікавленість в особистій безпеці та відсутність корпоративності в суспільному житті стає підставою для виникнення інтересу у використанні охорони як сервісної послуги. Інтереси особистої охорони у вигляді

сервісної послуги залежать від майнового стану носія інтересу й від бажання жити відокремлено. Роль держави при такому варіанті забезпечення безпеки полягає в наданні дозволу на створення недержавних, а інколи й державних систем, які б спеціалізувались у наданні сервісних послуг охорони.

Вирішуючи ці питання, держава враховує, що в суспільстві існує невелика кількість відносно сильних, спроможних забезпечувати свою безпеку самостійно, але багато відносно слабких, для яких особистий захист від образ є навряд чи здійсненним.

Водночас, незалежно від сили чи слабкості, усі вважають за потребу оплачувати охорону, а не потерпати від виявів насильства. Існує й відмінність між державними витратами на охорону особистості й на охорону як сервісне обслуговування. Оскільки життя та особиста безпека загалом визнаються як рівноцінні, то, відповідно, державні витрати, відведені для забезпечення цих потреб, повинні рівно розподілятися на всіх членів суспільства. Оскільки кількість майнових благ, якими володіє робітник і мільйонер, безумовно, різна, то й суми, які беруться за сервісну охорону, повинні мати таку ж диференціацію, як і майновий стан об'єктів охорони. Певною мірою від цього повинен залежати і якісний рівень охорони.

Фактор безпеки в державному управлінні щодо забезпечення захисту від учинення насильства суб'єктів суспільних відносин завжди пов'язаний з потребою підтримувати умови загальної безпеки як від зовнішніх, так і внутрішніх загроз, актів агресії. І якщо цей обов'язок покладено на державу, то саме держава зобов'язана його виконувати, у жодному разі не перекладаючи цієї проблеми як сервісної послуги на особистість.

Системи, що забезпечують загальну безпеку в суспільстві, обов'язково повинні використовувати превентивні заходи для забезпечення необхідного рівня безпеки. За наявності різних функцій державних систем, які відповідають за безпеку, характер, процедури застосування ними сили є різними і, відповідно, державні установи також в організаційно-функціональному аспекті неоднакові. Наприклад, для попередження вчинення вбивств, шахрайства немає сенсу залучати армійські підрозділи, оскільки вони не змогли б справитися з таким насильством, для боротьби з яким створюються поліцейські установи. Водночас поліцейські установи мають свою диференціацію. При визначенні їх кількісного показника враховується постійний, а не тимчасовий характер поліцейських заходів, для них не потрібні значні з'єднання сил, які необхідні для військової справи. Їх цілісність пов'язана зі здійсненням специфічних поліцейських заходів, владних повноважень, які призначені підтримувати права кожного громадянина.

Отже, внутрішня безпека правоохоронного органу – це сукупність адміністративно-правових, оперативно-розшукових, контрольно-розвідувальних, розвідувальних заходів щодо забезпечення інтересів правоохоронного органу в стабільному функціонуванні шляхом усунення негативних виявів антисоціального характеру в правоохоронній структурі (власна безпека),

злочинного впливу на неї ззовні та забезпечення особистої безпеки правоохоронців, які проходять службу у відповідних органах.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Гришанин П. Ф. Преступления против общественной безопасности, общественного порядка и здоровья населения : [учеб.] / Гришанин П. Ф. – М., 1968. – 465 с.
2. Довідково-інформаційні матеріали про діяльність спеціальних підрозділів судової міліції за 2008 рік : МВС України, Департамент громадської безпеки.
3. Нижник Н. Р. Національна безпека України (методологічні аспекти, стан і тенденції розвитку) : [навч. посіб.] / [Нижник Н. Р., Білоус В. Т., Ситник Г. П.] ; за заг. ред. П. В. Мельника, Н. Р. Нижник. – К. : Преса України, 2000. – 304 с.
4. Ибрайбеков С. Р. О сущности милиции общественной безопасности и некоторых проблем ее деятельности / С. Р. Ибрайбеков // Вопросы совершенствования работы подразделений милиции общественной безопасности : сб. – М. : Глав. упр. охраны общественного порядка М-ва внутр. дел Российской Федерации, ВНИИ М-ва внутр. дел Российской Федерации. – 1996. – № 3. – С. 11–17.